

Ideologiat ja intressit

Pauli Brattico, FT, dosentti

luonnos 29. 6. 2025¹

1

Kritisoin tässä kirjoituksessa realistista, intresseihin ja voimasuhteisiin perustuvaa teoriaa kansainvälisistä suhteista sekä puolustan näkemystä, jonka mukaan kansainvälisiä suhteita ei voi ymmärtää ottamatta huomioon yhteisöjen (erityisesti kansallisvaltioiden, mutta myös valtioliittojen) poliittisia ideologioita.² Toisin sanoen argumentoin, että kansainvälisiä suhteita säätelevät sekä intressit että ideologiat. Näistä jälkimmäinen on jäänyt vähemmälle huomiolle, koska intresseillä ja ideologioilla on luontainen pyrkimys korreloida keskenään ja lopulta sulautua yhdeksi ”arvointressien” kokonaisuudeksi, jota voi olla vaikea redusoida takaisin osakomponentteihinsa. Kirjoituksen empiirisen selkärangan muodostaa länsiyhteisön sekä Suomen toiminta 1990-luvun alusta nykypäivään.³

Kansainvälisten suhteiden realistinen teoria lähtee oletuksesta, jonka mukaan kansallisvaltioita ylemmän globaalin auktoriteetin puuttuminen johtaa kansainvälisissä suhteissa anarkiaa vastaavaan tilaan, jossa kansallisvaltiot kilpailevat keskenään vallasta ja resursseista käyttämällä macchiavellilaista voimapolitiikkaa. Toiminnan keskeisenä tavoitteena on materiaalistien intressien maksimoiminen. Oikeudenmukaisuudella tai muilla eettisillä arvioilla ei ole toiminnassa todellista, itsenäistä roolia.⁴

¹ Kirjoitus ei ole varsinainen akateeminen artikkeli, vaan johdonmukaiseen esitystapaan pyrkivä kuvaus ideologioihin ja intresseihin perustuvasta mallista jota olen käyttänyt oman ajatteluni lähtökohtana.

² Käytän termiä ”ideologia” tarkoittamaan poliittisia ideologioita. Ideologioita syntyy ja esiintyy myös politiikan ulkopuolella esimerkiksi luonnontieteissä ja taiteissa.

³ Länsiyhteisöllä tarkoitan kristikunnan läntisen haaran varaan muodostuneita nykyisiä valtioita, joista käytetään usein termiä ”länsi”. Siihen kuuluu Yhdysvaltojen ympärille muodostuneita länsivaltioita kuten Saksa, Ranska, Italia, Kanada, Australia, Japani, Etelä-Korea sekä suuri joukko pienempiä Euroopan valtioita Suomi mukaan lukien. Latinalaisen Amerikan luokittelu lännen osaksi ei ole täysin yksikäsitteistä.

⁴ Länsiyhteisön 1990-luvun alusta asti ajama neoliberali globalismi voidaan nähdä realismille vastakkaisena mallina: siinä tavoitteena oli ja on edelleen hävittää keskenään kamppailevat kansallisvaltiot sekä korvata ne koko maailmaa hallinnoivalla liberaalilla teknokratialla,

Pidän realistista mallia perusteltuna ja osittain totuudenmukaisena kuvauksena kansainvälisten suhteiden dynamiikasta. En yritä tässä kirjoituksessa argumentoida sitä vastaan.

Intressien maksimoimiseen liittyy myös rationaalisuuden periaate. Omien intressien ajaminen irrationaalisesti – esimerkiksi pyytämällä omasta asunnosta mahdollisimman matalaa kauppahintaa – ei olisi edes periaatteessa mahdollista. Rationaalisuus toimii kuitenkin aina implisiittisten ja eksplisiittisten alkuoletusten sitomassa kontekstissa. Tällaiset premissit voivat olla tosia tai epätosia. Esimerkiksi Natsi-Saksan johdon uskomus Neuvostoliiton nopeaan romahtamiseen oli epätosi, mutta tästä alkuoletuksesta voidaan silti päätellä rationaalisesti, että hyökkäys palvelisi Saksan intressejä. Palaan tähän kysymykseen myöhemmin.

Kriittisen näkökulmani juuret löytyvät 2000-luvun alusta, kun yritin soveltaa realistista mallia länsiyhteisön brutaaleihin täysimittaisiin hyökkäyksiin Irakia ja Afganistania vastaan. Käyn lyhyesti läpi mallin syntyhistoriaa valottaakseni taustalla olevaa ajattelua ja argumentaatiota.

Länsiyhteisö hyökkäsi Irakiin Washingtonin johdolla alun perin Saddam Husseinin oletettujen joukkotuhoukseiden perusteella, mikä myöhemmin osoittautui tietoiseksi valheeksi. Joukkotuhoukseista ei ollut myöskään mitään todisteita, päinvastoin YK:n tarkastajat eivät löytäneet sellaisista todisteista ja toivat asian useita kertoja julkisuuteen. Silti Yhdysvallat toteutti hyökkäyksen. Pölyn laskeuduttua Yhdysvaltojen toiminta vaikutti päämäärättömältä tai irrationaaliselta. Mitä Yhdysvaltojen intressejä maa pyrki määrätietoisesti ja eksplisiittisesti ajamaan Irakissa brutaalin valtauksen jälkeen? Entä miksi Yhdysvallat käytti biljoonia dollareita vaihtaakseen Taliban hallituksen Taliban hallitukseen? Mitä Afganistanissa saavutettiin, tai yritettiin saavuttaa?

Väkivaltaisten hyökkäysten yhteydessä spekulointiin, että kyse olisi öljystä. Tämä on tyypillinen realistiseen teoriaan perustuva selitysmalli. Malli on ongelmallinen. Afganistanissa ei edes ole öljyä; Yhdysvaltojen todelliset toimet Irakissa varsinaisen hyökkäyksen jälkeen eivät viitanneet tällaiseen; eikä ole helppoa keksiä järkeisyyttä sille, miksi Yhdysvallat ylipäänsä tarvitsisi irakilaista öljyä. Miksi

”maailmanhallituksella”. Pidän tätä mallia epärealistisena enkä käsittele sitä enempää tässä kirjoituksessa.

Yhdysvallat ei ryöstäisi öljyä Norjasta tai Saudi-Arabiasta? Lisäksi Yhdysvalloilla on öljyä omastakin takaa.⁵

Toisen realistisen hypoteesin mukaan motiivina oli dollarihegemonia. Saddam Hussein oli ehdottanut öljyn hinnoittelua eurossa, mikä voisi horjuttaa dollarin asemaa. Vaikka on totta, että Yhdysvaltain valta-asema nojaa dollarin asemaan kansainvälisen kaupan valuuttana, hypoteesin ongelma on, ettei dollarihegemoniaa ole pakko tukea brutaalilla väkivallalla. Kiina on pystynyt luomaan ympärilleen maailmanlaajuisen kauppaverkoston tarjoamalla kohdemaiden kanssa molempia hyödyttävää yhteistyötä. Lisäksi dollarihegemonia on tänään *uhattuna* Washingtonin käyttämien pakotteiden sekä väkivaltaisten sotien vuoksi.⁶

Yhdysvaltain hallinto perusteli väkivaltaa terrorismin vastaisella sodalla sekä demokratian ja vapauksien edistämisellä (esimerkiksi ns. Bush doktriini Yhdysvaltojen ulkopolitiikassa).⁷ Nämä hypoteesit ovat paitsi realistisen teorian vastaisia niin myös empiirisesti kyseenalaisia. Yhdysvallat on *tukenu*t terrorismia samalla, kun useat tutkimukset ovat osoittaneet terrorismin lisääntyneet maailmassa länsiyhteisön väkivallan seurauksena.⁸ Ei ole olemassa mitään järkeisyyttä olettaa päinvastaista, eli että väkivallan käyttäminen vähentäisi väkivaltaa, eikä ole olemassa näyttöä, että länsiyhteisö pyrkisi tukemaan demokratiaa tai vapautta.⁹

Oliko hyökkäyksissä Afganistaniin ja Irakiin taustalla vääriä alkuoletuksia, joista rationaalisesti päättellessä päädyttiin käyttämään väkivaltaa ajamaan Yhdysvaltojen intressejä? On mielestäni täysin

⁵ Yhdysvallat tuottaa tällä hetkellä yli 12 miljoonaa tynnyriä öljyä päivässä. Sen tunnettujen reservien koko on 264 miljardia tynnyriä.

⁶ Pakotteet perustuvat dollarin käyttämiseen aseena, mikä puolestaan motivoi muita korvaamaan dollarin jollakin muulla, Yhdysvaltojen kontrollin ulkopuolisella kauppamekanismilla. Tämä heikentää dollarin asemaa globaalissa kaupassa.

⁷ Ks. esimerkiksi <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/index.html>

⁸ Esimerkiksi Al Qaida, ISIS ja HTS ovat Yhdysvaltojen tukemia terroristijärjestöjä. Samoin Yhdysvallat tukee (rahoittaa, osallistuu toteutukseen) Israelin ja Ukrainan uusnatsihallinnon harrastamaa terrorismia.

⁹ Demokratioiden (esimerkiksi Jeltsinin Venäjä) lisäksi Yhdysvallat on tukenut sotilasjunttia (esim. Kuuba 1950-luku, Kreikka 1960-luku, El Salvador 1980-luku), väkivaltaisia diktatuureja (esim. Indonesia 1960-1970, Iran 1940-1980, Brasilia 1960-1980, Irak 1980-luku, Chile 1970-1990), monarkioita (öljymonarkiat, Jordania) ja terroristeja (esim. Syyrian nykyinen hallinto), vain muutamia mainitakseni. Ks. <https://youtu.be/ZGVC4QnqIm0>, <https://youtu.be/rtXgNlwRvME>

mahdollista, että Bushin hallinnon puhe demokratian ja vapauden edistämisestä esimerkiksi Irakissa heijasti hallinnon todellisia mutta epärealistisia kuvitelmia sotilaallisen voimankäytön mahdollisuuksista. Sama pätee George W. Bushin omakohtaisiin lausuntoihin, että väkivallan oikeutus olisi ollut jumalallista alkuperää. Mutta vaikka näin olisikin, tosiasiallisesti Yhdysvallat ei ole pyrkinyt tukemaan demokratiaa muuten kuin opportunistisesti: esimerkiksi moderni Syyria tai Saudi-Arabia eivät ole demokratioita, ja 1900-luvulla Yhdysvallat on tukenut suurinta osaa maailman diktatuureista (ks. alaviite 9). Yhdysvaltojen pyrkimys käyttää väkivaltaa muiden pakottamiseen on demokratian *vastakohta*. Lisäksi Yhdysvaltojen sisäpolitiikkaa leimaa kyselytutkimuksilla mitattujen kansalaisten arvojen ohittaminen. Yhdysvaltoja voisi luonnehtia näennäisdemokratian kaapuun puetuksi, Wall Streetin ja Pentagonin leikkauspisteeseen muodostuneeksi militaristiseksi oligarkiaksi.

Edellä kuvatuista ja muista syistä (joista lisää alla) pidän intresseihin perustuvaa mallia kansainvälisestä politiikasta riittämättömänä: se ei anna tyydyttävää selitystä tapahtumien syistä ja seurauksista vaan tuntuu jättävän oleellisia tekijöitä pimentoon. Perustelen alla hypoteesia, jonka mukaan yksi keskeinen yhtälöstä puuttuva tekijä on poliittiset ideologiat.

2

Ideologialla tarkoitan pysyviä tai aksiomaattisia uskomuksia (i) vallitsevasta sekä (ii) tavoitellusta todellisuudesta, joiden ei tarvitse olla intressien näkökulmasta rationaalisia. Esimerkiksi natsismi, Mussolinin fasismi, sionismi, kommunismi sekä Lähi-Idän sotien taustalla vaikuttava neokonservatiivinen liike ovat tässä mielessä ideologioita. Niihin liittyi rationaalisia (natsi-ideologian taloudellisen elvytystoimet 1930-luvun alussa) sekä irrationaalisia (arjalaisuus, rodullinen ylemmyys) aksiomaattisia käsityksiä sekä todellisuudesta että tavoitteista (elintilan tavoittelu, muiden rotujen eliminointi). Keskeistä on ideologian pysyvyys tai aksiomaattisuus: ideologisia uskomuksia ei voi

haastaa empiirisen todellisuuteen tai näyttöön nojaamalla.¹⁰ Ne ovat tässä mielessä kivettyneitä uskomusrakenteita.¹¹ Tämä erottaa rationaalisten intressien ja ideologioiden vaikutuksen toisistaan, kun tarkastellaan epätosia alkuoletuksia: ensin mainittu korjaa virheellisiä oletuksia empiirisen näytön suhteen, jälkimmäinen on niille immuuni. Tietyin varauksin ideologian vastakohtana voidaan siis pitää pragmatismia, jossa toimintaa ja uskomuksia korjataan niiden käytännön seurausten perusteella. Muita ideologioiden tyypillisiä, joskaan ei välttämättömiä piirteitä ovat mustavalkoisuus, fanaattisuus, muiden aatesuuntien tai ajatusten kiihkomielinen vastustaminen ja/tai sensuroiminen, aksiomaattisuus tai apriorisuus, homogeenisyys eli variaatioiden ja vaihtoehtojen minimoiminen, ideologioiden muuttuminen tai kuoleminen sukupolvien välisenä, ei sisäisenä ilmiönä, sekä ajattelun ja toiminnan keskittyminen muutamien auktoriteettihahmojen ympärille.

Mitä tahansa ideologiaa arvioitaessa täytyy tehdä jako todellistaa valtaa käyttävien päättäjien ensisijaiseen ideologiaan, joka selittää valtioiden todellista toimintaa, sekä median avulla tietoisesti luotuun toissijaiseen ideologiaan, joka kuvaa kansalaisten käsityksiä toiminnan syistä ja seurauksista ja jota käytetään usein todellisten pyrkimysten poliittiseen perustelemiseen ja pohjustamiseen (engl. ”manufacturing consent”¹²). Ensisijaisen ja toissijaisen ideologian välinen ero korreloi sen kanssa, ovatko todellisten vallankäyttäjien ja kansalaisten intressit yhteneväisiä vai eroavia.

Länsiyhteisön todellinen ja ensisijainen ideologia perustuu näkemykseni mukaan osittain ns. historian loppu -malliin, jossa ajatellaan 1990-luvun alussa tapahtuneen kommunistisen maiden kaatumisen olevan ensioire globaalista tapahtumaketjusta, jossa kaikki muut kansat ja valtiot saavuttavat lopulta

¹⁰ Ideologiat näyttävät muuttuvan ja lopulta häviävän uusien sukupolvien, ei empiirisen näytön tai käytännön ongelmien perusteella. Ks. <https://youtu.be/TGdUyNXngUo>, <https://youtu.be/Yo44yySq-EM>, <https://youtu.be/yW6atFq972w>.

¹¹ Ideologioita esiintyy myös tieteessä: esimerkiksi ilmastonvastainen taistelu perustuu tieteelliseen ideologiaan, dogmaan, jonka mukaan ihmisen toiminta vaarantaa maailman tulevaisuuden ilmaston lämpenemisen johdannaisvaikutuksena. Ratkaisuksi esitetään lähes poikkeuksetta verotusta sekä keskushallinnon vallan lisäämistä. Teoria – totta tai ei – on immuuni kaikelle vastaevienssille sekä normaalille objektiiviselle ja politiikasta vapaalle tieteelliselle arvioinnille.

¹² Edward Herman ja Noam Chomsky esittivät tunnetun massamedian propagandamallin, josta tekstissä käytetty termi ”manufacturing consent”. Herman, E., Chomsky, N., 1989, ”Manufacturing Consent”, New York: Pantheon Books. Malli on edelleen ajankohtainen ja soveltuu länsiyhteisön sekä suomalaisen median toiminnan kuvaamiseen ja selittämiseen.

länsiyhteisön hallitseman ja kehittämän liberaalin demokratian.¹³ Tyypillisenä esimerkkinä voitaisiin mainita Jeltsinin Venäjä 1991-1999, jossa Neuvostoliiton hajoaminen johti demokraattisen mutta samalla länsiyhteisölle monella tapaa alisteisen oligarkkisen liberaalin Venäjän syntyyn. Vallitsevan globalistisen ideologioiden mukaan näin tapahtuu kaikille kansoille.¹⁴ Tällöin ”historia loppuu”, ja Washingtonista johdetusta länsiyhteisöstä tulee maailmaa hallitseva globaali mahti eli unipolaarinen yksinvalti. Ideologia on muutoin nihilistinen: ei ole väliä onko alistettu valtio demokratia (Jeltsinin Venäjä, Suomi), sotilasjunta (Ukraina), diktatuuri (öljymonarkiat), terroristien hallitsema (Syyria) tai sisällissodasta kärsivä anarkia (Libya); ei ole väliä toteutuuko tavoite demokraattisesti (Suomi, Jeltsinin Venäjä), laittomalla väkivallankumouksella (Georgia 2004, Ukraina 2014), brutaalilla sodalla (Irak, Afganistan, Libya) tai terrorismia tukemalla (Syyria 2025); ei ole väliä onko alistaminen veronmaksajien näkökulmasta materiaalisesti kannattavaa vai kannattamatonta (Afganistan 2001–2021); tai onko toiminta kansalaisten näkökulmasta tuottavaa – tärkeintä on, ettei kohdevaltio voi vastustaa länsiyhteisön valtapyrkimyksiä.

Miksi edellä kuvattu imperialismin muotoa ei voisi kuvata nojaamalla realistiseen teoriaan? Osittain sitä voikin kuvata, mutta ei tyhjentävästi. Ei ole olemassa mitään loogista tai välttämätöntä syytä tavoitella globaalia valtaa käyttämällä nihilististä nollasummapeliä tai alastonta uhkailua ja väkivaltaa. Mafian tavoin toimiminen on vain yksi menetelmä tällaisten tavoitteiden saavuttamiseksi – jos tällaisiin tavoitteisiin halutaan ylipäänsä pyrkiä. Muita menetelmiä ovat esimerkiksi vapaaehtoisuuteen perustuva kulttuurinen tai pehmeä vallankäyttö (”Hollywood-imperialismi”), molempia hyödyttävien kauppasuhteiden vaaliminen (kiinalainen malli), resurssien käyttö oman maan kehittämiseen ja sen myötä implisiittisen vallan kasvattamiseen (osittain Venäjän strategia), tai kahdenvälinen diplomatia.

¹³ Ideologiaa käsiteltiin esimerkiksi Francis Fukuyaman samannimisessä kirjassa ”The End of History and the Last Man” sekä *The National Interest* lehdessä julkaistussa artikkelissa ”The End of History” (<https://pages.ucsd.edu/~bslantchev/courses/pdf/Fukuyama%20-%20End%20of%20History.pdf>). Ks. <https://youtu.be/EMFXcJ9CFE4>, <https://youtu.be/4jI-rv9eGRI>.

¹⁴ Suomi kuuluu valtioihin, jotka ovat antaneet vapaaehtoisesti ja omasta aloitteestaan ulkopuoliselle tahdille veto-oikeuden omaan talouspolitiikkaansa (euro), ulkopoliittikaan (EU) sekä puolustuspolitiikkaan (Nato). Samalla olemme suostuneet vieraan vallan sotajoukkojen olemassaoloon maan rajojemme sisällä.

Harhakuvitelma lännen nihilistisen globalisaation ”realistisuudesta” liittyy siihen, että ideologiat ja intressit pyrkivät yhdenmukaistumaan tai sovittumaan yhteen.¹⁵ Tästä huolimatta kyseessä on kaksi eri asiaa. Länsiyhteisön globalismin näkökulmasta ei siis ole ongelma, jos ideologiset tavoitteet savutetaan materiaalistien intressien kustannuksella. Ydinsodan aloittaminen sillä perusteella, että sodan aloittaja voisi nousta ”hallitsemaan” kokonaan tuhottua maailmaa, olisi ääriesimerkki tällaisesta ajattelusta.

Massamedian avulla luotu toissijainen ideologia – esimerkiksi se, mitä keskivero suomalainen uskoo länsiyhteisön ja Suomen toimien syistä ja seurauksista – koostuu toisenlaisista uskomuksista, joista luettelen tässä vain muutamia keskeisimpiä. Näiden uskomusten keskeinen tavoite on saada kansalaiset tukemaan todellisten vallankäyttäjien pyrkimyksiä sellaisessakin tapauksessa, että ne ovat heidän intressiensä vastaisia.

—Pseudohumanismi. Pseudohumanismilla tarkoitan harhaa, jonka mukaan ihmisten kiduttaminen pakotteilla tai heidän elämänsä tuhoaminen terrorismilla tai pommittamalla edesauttaisi humaaneja arvoja kuten ihmisoikeuksia, naisten oikeuksia, demokratiaa tai vapautta. Länsiyhteisön media toistaa tällaisia teemoja lähes päivittäin, ja on tällä tavalla saanut osan kansalaisista uskomaan, paradoksaalisesti, että väkivalta olisi humanismia.

Pseudohumanismi hyödyntää erityisesti 1990-luvun alussa tapahtunutta kommunististen maiden dominoefektin tavoin tapahtunutta kaatumista, jonka länsimaiden kansalaiset kokivat demokratian, vapauden ja ihmisoikeuksien voittokulkuna ja jolla voidaan tähän nojaten oikeuttaa lähes mitä tahansa väkivallan käyttöä. Esimerkiksi entisen Jugoslavian (Serbian) pommittamisen yhteydessä puhuttiin ”humanitaarisesta interventiosta”. Kyse oli sotarikoksesta.

—Itseihailu. Länsiyhteisön kansalaisten ydinuskomuksiin kuuluu käsitys omasta yliveraisuudesta: olemme muihin nähden yliveraisia, kun tarkastellaan yhteiskuntiemme organisaatiota, kulttuuria, sotavoimia, taloutta, sivistystasoa, koulutusta, tieteen kehittymistä, teknologiaa tai taidetta; muut

¹⁵ On helppo kannattaa ideologiaa, joka on yhteensopiva omien materiaalistien intressien kanssa ja päinvastoin. ”Altruistista voitontavoittelua”, jota esiintyy esimerkiksi vihreän ideologian yhteydessä, tulisi mielestäni tarkastella tästä näkökulmasta: kyse on oman edun tavoittelusta jota perustellaan itselle ja muille näennäisellä hyväntekeväisyydellä. Ks. <https://youtu.be/tj80bAA-TtQ>.

kuvitellut vihollisvaltiot ovat puolestaan primitiivisiä, barbaarisia, autoritaarisia, taloudellisesti heiveröisiä, sotilaallisesti heikkoja, epäsiivistyneitä, jälkeenjääneitä. Ilmiö tuli konkreettisesti esille suomalaisten sekä suomalaisen median kirjoittelussa liittyen Ukrainan sisällissotaan erityisesti vuodesta 2022 eteenpäin, missä Venäjä näytteli jälkimmäistä roolia, Suomi yhdessä Naton kanssa ensimmäistä. Kaikki tällainen kirjoittelu on ideologista: se että mitkään ennustukset eivät toteutuneet ei hillinnyt kirjoittelua eikä horjuttanut kansalaisten käsitystä suomalaisten ylivoimaisuudesta. Samoin käsitys länsiyhteisön vauraudesta pitää sinnikkäästi pintansa huolimatta Suomen ja monien muiden länsitalouksien ilmeisestä alamäestä, pysähtyneisyydestä, velkaantumisesta ja jälkeenjääneisyydestä.

—Ylivallan ideologia. Tämän uskomuksen perusteella länsimailla on oikeuksia, joita muilla ei ole, kun taas muilla on velvollisuuksia, jotka eivät koske meitä. Uskomus näkyy kaikkialla epäsymmetrisyytenä sekä moraalisen universalismin puuttumisena: Natolla on oikeus aseistaa Venäjän naapurivaltioita ja tuoda sen rajoille mitä tahansa aseita, kun taas Kiina ja Venäjä ei koskaan voisi aseistaa Yhdysvaltojen rajoja Kuubassa, Meksikossa tai Kanadassa. Ilmiö konkretisoitui Kuuban ohjuskriisissä, jossa Yhdysvallat ei suostunut Neuvostoliiton ohjusten sijoittamiseen Kuubaan samalla kun sillä itsellä oli samanlaisia aseita Turkissa. Neuvostoliiton toiminta oli reaktio jälkimmäiseen.

Kun Venäjä reagoi negatiivisesti Naton läsnäoloon omilla rajoillaan Ukrainassa, tätä pidetään sopimattomana ja irrationaalisena samalla, kun Iranin oletettuja ydinaseita voidaan pitää niin vakavana uhkana, että niiden eliminoimiseen käytetään käytännössä provosoimatonta väkivaltaa. Periaate on: meillä on oikeus puolustautua kokemiamme uhkia vastaan millä tahansa keinoilla, kun taas muilla tällaista oikeutta ei ole. Samoin ennaltaehkäisevän sodan käsite vakiintui länsiyhteisön strategiaksi viimeistään Bush nuoremman valtakaudella,¹⁶ mutta periaatteen lausumaton ja keskeinen oletus on, että vain meillä on tällainen oikeus. Osama bin Laden ei voinut tehdä ”ennaltaehkäisevää hyökkäystä” New

¹⁶<https://web.archive.org/web/20090502151928/http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>

Yorkiin syyskuussa 2001, eikä Venäjällä ollut oikeutta suorittaa ennaltaehkäisevää hyökkäystä Kiovaan Helmikuussa 2022.¹⁷

—Moraalinen absolutismi ja polarisaatio. Tarkoitan tällä termillä pyrkimystä jakaa todellisuus ehdottomaan pahuuteen ja hyvyyteen, jossa kohteiksi valitut vihollisvaltiot edustavat aina ensimmäistä, itse jälkimmäistä. Polarisaatio näkyy erityisen selvästi Suomessa, jossa Venäjän aatemaailma ja toiminta nähdään pahuuden ilmentymänä unohtaen kokonaan, että länsiyhteisö ja Nato ovat syyllistyneet lukuisiin sotarikoksiin samalla kun ne tukevat sotilasjunttia, diktatuureja, terrorismia ja ääriliikkeitä, kieltäytyvät neuvotteluista ja purkavat yksipuolisesti jo tehtyjä sopimuksia, uhkailevat muita valtioita ja kansoja väkivallalla, toteuttavat laittomia väri vallankumouksia, sekä tukevat kansanmurhaksi luokiteltavaa toimintaa Israelissa. Tämä vuoksi länsiyhteisö ja Nato, mukaan lukien Suomi ja suomalaiset, näyttäytyy muulle maailmalle uhkaavana, vaarallisena ja väkivaltaisena yhteisönä. Lisäksi Suomen ja Venäjän keskinäistä historiaa ei voi hahmottaa mustavalkoisen ja absoluuttisen prisman läpi, olihan Suomi Natsi-Saksan liittolainen ja osallistui täysimittaiseen ja brutaaliin hyökkäyssotaan jossa kuoli kymmeniä miljoonia venäläisiä.

Tällaiset ja muut vastaavanlaiset ideologiat synnytetään tyypillisesti käyttämällä mediaa. Esimerkiksi Putinin Venäjää alettiin demonisoida suomalaisessa ja muussa länsiyhteisön mediassa heti, kun Putin alkoi vastustaa 2000-luvun alussa lännen valtapyrkimyksiä. Tätä ennen sekä Jeltsiniä että Putinia pidettiin yleisesti lännen ystävinä.¹⁸

Intresseihin ja ideologioihin perustuvaa mallia voidaan soveltaa ajankohtaisiin tapahtumiin. Israel ja sen jälkeen Yhdysvallat hyökkäsi täysin provosoimattomasti Iraniin. Hyökkäys ei ensinäkemältä tunnu ajavan kummankaan valtion intressejä: operaation alkuperäinen tavoite, Iranin johdon vaihtaminen, epäonnistui; Israeliin itseensä kohdistui laajamittaista tuhoa; Iranin ydinohjelma ei kärsinyt vahinkoa vaan päinvastoin, maa irrottautui kaikista ydinaseisiin liittyvistä sopimuksista ja lähetti kansainväliset

¹⁷ Ylivallan ideologian yksi keskeinen ongelma on, että se tekee kaiken neuvottelemisen mahdottomaksi. Tämä on yksi syy siihen, miksi länsiyhteisö ei pysty käymään neuvotteluja, vaikka tällainen olisi niiden intressien mukaista.

¹⁸ https://youtu.be/dRd73F_aFRQ

tarkkailijat maasta; sekä Yhdysvaltojen että Israelin asema heikkeni niiden tehtyä provosoimaton sotarikos; Yhdysvaltain presidentti vaurioitti poliittista asemaansa rikkoessaan sekä oman poliittisen liikkeensä (ns. MAGA-liikkeen) keskeistä sodanvastaista arvomaailmaa että mahdollisesti Yhdysvaltain perustuslakia; hyökkäys sai Iranin kansalaiset ryhmittymään oman poliittisen johtonsa tueksi; hyökkäys vaikeuttaa entisestään Israelin ja Yhdysvaltojen kansainvälistä asemaa. Toiminta muuttuu ymmärrettävämmäksi, kun ottaa huomioon länsiyhteisöä ohjaavan nihilistisen ja globalistisen aatemaailman: Iran on luonteeltaan itsenäinen valtio, joka ei ole antautunut länsiyhteisön kontrolloitavaksi. Tämän vuoksi se on jatkuvan mustamaalauksen, uhkailun ja väkivallan kohteena, eikä ole olemassa mitään merkkejä, että aggressiivinen toiminta vähenisi saatikka loppuisi lähitulevaisuudessa. Lisäksi länsiyhteisön pyrkimys ei ole luoda Iranin kanssa molempia hyödyttäviä vastavuoroisia suhteita, kuten Kiina ja Venäjä ovat tehneet, vaan alistaa valtio vasalliasemaan senkin uhalla, että maa vajoaisi kaaokseen ja Eurooppaan tulvisi kymmeniä miljoonia pakolaisia. Ideologiaa toteutetaan sokeasti intresseistä välittämättä.

Toinen esimerkki liittyy Venäjän toimintaan Ukrainassa. Toiminta näyttää oudolta läntisen arvomaailman valossa. Venäjän ajatellaan pyrkivän valloittamaan ja alistamaan Ukraina hallintaansa mahdollisimman nopeasti, juuri kuten länsiyhteisö toimi Irakissa. Toimintaa kuvaillaan ”Venäjän uudeksi imperialismiksi”.¹⁹ Näin ei kuitenkaan ole tapahtunut, mikä on tulkittu Venäjän heikkoudeksi. Todellinen selitys on, että Venäjän sotatoimia ohjaa toisenlainen ideologia. Siinä keskeisenä tavoitteena ei ole eikä ole koskaan ollut Ukrainan valtion alistaminen (esim. Minsk-sopimukset tai vuoden 2022 Istanbulin rauhanehdot eivät tavoitelleet tällaista), vaan nähdäkseni rauhanomaisen rinnakkaiselon mahdollistaminen tulevaisuudessa, siis tavoitteena on pitkän tähtäimen strategia, joka poistaisi Venäjään ja venäläisiin kohdistuvat turvallisuusuhat. Sotilasoperaation julkilausutut tavoitteet, joita Venäjä on tähän mennessä tavoitellut systemaattisesti, olivat Ukrainan riisuminen aseista sekä Venäjä-

¹⁹ Ks. esimerkiksi <https://www.kcl.ac.uk/putins-new-new-imperialism-in-the-war-against-ukraine>

vihamielisen uusnatsismin kuolettaminen poliittisena liikkeenä.²⁰ Koska länsiyhteisö ja sen kansalaiset hahmottavat todellisuutta oman imperialistisen ideologian prismansa läpi, heidän voi olla vaikea ymmärtää tällaista toimintaa.

3

Lopuksi tuon esille muutamia kriittisen näkökulman. Yhden keskeisen vasta-argumentin perusajatus on, että yhteisöjen irrationaalinen toiminta syntyy rationaalisesta intressien maksimoinnista epätosin premissien kontekstissa. Esimerkiksi länsiyhteisön kuvitelmat omasta yliveraisuudesta ja humaaneista pyrkimyksistä voisivat oikeuttaa irrationaaliselta vaikuttavat pyrkimykset omien intressien maksimoimiseksi, ei siksi, että meitä hallitsee ideologia, vaan koska teemme rationaalisia päätelmiä epätosien uskomuksien pohjalta.

Argumentin yksi ongelma on, ettei omien uskomusten osoittautuminen epätosiksi näytä muuttavan läntisyhteisön tai Suomen toimintatapaa. Esimerkiksi Euroopan unioni kehittää uusia pakotepaketteja välittämättä lainkaan siitä, ettei niillä ole ollut tavoiteltuja vaikutuksia; vaikutukset ovat olleen pikemminkin päinvastaisia. Näyttää laajemminkin siltä, kuin EU pyrkisi venäjänvastaista ideologiaansa toteuttaakseen täysin tietoisesti vahingoittamaan omia materiaalisia intressejään vaikeuttamalla energian saantia ja romuttamaan Euroopan kilpailukykyä. Samanlainen itsetuhoisuus näkyy Suomessa, jossa maa on asemoinut itsensä konfliktin eturintamaan ja siten haavoittanut (ehkä kuolettavasti) omaa talouttaan, mutta jatkaa eteenpäin siitä huolimatta, että talouden alamäki on jo kiistaton tosiasia.

Samoin Yhdysvallat käyttää nihilististä väkivaltaa uudestaan ja uudestaan siitä huolimatta, että juuri mitään tuloksia ei ole saavutettu (esimerkiksi Afganistanissa). Suomalainen media kirjoitti yhä uudestaan Venäjän sotilaallisen mahdin luhistumisesta, vaikka tällaista ei koskaan tapahtunut. Toisin sanoen rationaaliseen tai ehkäpä tarkemmin pragmaattiseen toimintaan kuuluu omien alkuoletusten

²⁰ <https://theprint.in/world/full-text-of-vladimir-putins-speech-announcing-special-military-operation-in-ukraine/845714/>

kyseenalaistaminen ja mahdollinen korjaaminen saatavilla olevan evidenssin valossa, kun taas ideologia on joustamatonta ja paikalleen pysähtynyttä: pään hakkaaminen seinään toisenlaista lopputulosta odottaessa ei ole omien intressien tavoittelua vaan oire ideologisesta pakkomielteestä.

Toinen vasta-argumentin ongelma on, ettei se sovellu uskomuksiin, jotka kuvaavat toiminnan tavoitteita. Tavoitteet ovat normatiivisia kuvauksia yhteisön ideaalitulasta. Ne eivät siten ole tosia tai epätosia. Esimerkiksi suomalaisten kuvitelmat siitä, että afgaanien väkivaltainen pommittaminen edistää naisten oikeuksia ei ole pelkästään tosi tai epätosi uskomus, vaan kuvaa valittua tavoitetta, pyrkimystä lisätä jossakin maassa länsimaisten käsitysten kanssa yhteensopivia ”ihmisoikeuksia”. Tällainen toiminta ei perustu pelkästään materiaalsiin intresseihin vaan sinisilmäiseen ja perusolemukseltaan epärealistiseen idealismiin – eli ideologiaan. Taustalla näkyvät myös ylisuuret odotukset siitä, mitä alastoman väkivallan tai terrorismin käytöllä on edes periaatteessa mahdollista saada aikaan. Voitaisiinko ahdinkoon joutuneiden suomalaisen veronmaksajien oikeuksia elää vapaana julkishallinnon tyrannista parantaa pommittamalla maata tai tuomalla maahan Venäjän tukema, veroja ja palveluita merkittävästi laskeva nukkehallinto?

Lopuksi haluan vielä kerran korostaa, että länsiyhteisön ideologisia tavoitteita pyritään selvästi toteuttamaan riippumatta siitä näyttäytyykö lopputulos rationaalisena intressien näkökulmasta. Jos tällaiset valinnat ovat tietoisesti tehtyjä, silloin kyse ei voi olla vääristä premisseistä.

Toinen argumentti ideologioiden olettamista vastaan on, että valtiot pyrkivät ajamaan omia intressejään tosien tai epätosien premissien perusteella, mutta tavoittelu epäonnistuu todellisten vallankäyttäjien kognitiivisen kyvyttömyyden tai muun irrationaalisuuden johdosta. Tässä systemaattinen irrationaalisuus olisi mallin redusoitumaton perusominaisuus. Vaikka virheiden tekeminen kuuluu mihin tahansa päätöksentekoon, hypoteesin ongelma on se havainto, ettei länsiyhteisön päättäjien tai median toiminta ole satunnaista poukkoilua vaan noudattaa vuodesta toiseen samaa kaavaa: yritetään kaataa länsiyhteisön hallintaa vastustavia maita käyttämällä kaikkia mahdollisia keinoja samalla, kun toimintaa markkinoidaan kansalaisille humanismina ja hyväntekeväisyytenä. Toiminnassa näkyvä ilmeinen systemaattisuus viittaa siihen, että taustalla on ideologia.

Kolmas hypoteesin mahdollinen ongelma on ideologian käsitteen sumeus ja subjektiivisuus. Onko tällaista ilmiötä mahdollista yksilöidä tai mitata objektiivisesti? Kansalaisten kollektiivisia ideologioita sekä niiden muutoksia voidaan mitata objektiivisesti sekä mielipidemittauksilla että äänestyskäyttäytymisellä monien muiden psykososiaalisten menetelmien (esimerkiksi mediatutkimuksen) lisäksi. Tässä suhteessa en näe ideologioita sen vaikeampana mitata kuin intressejä (ehkä pikemminkin päinvastoin?). Todellisten vallankäyttäjien ideologian kohdalla tilanne on kuitenkin monimutkaisempi johtuen toimintaan osallistuvien tahojen luontaisesta halusta pyrkiä salaamaan monia toiminnan todellisia motiiveja. Esimerkiksi Natsi-Saksan todelliset tavoitteet pysyivät mysteerinä maailmansodan alkuun asti. Niistä käytiin samanlaista geopolittista keskustelua kuin tällä hetkellä käydään Yhdysvaltojen politiikasta Trumpin toisella kaudella. Toisaalta tämä esimerkki kuvaa hyvin mikä lopulta paljastaa taustalla vaikuttavien ideologioiden todellisen olemuksen: aika. Todellisia ideologioita voidaan siis lähestyä historian tutkimuksen avulla sekä luotettavasti että objektiivisesti käyttämällä myöhemmin julkitulevaa keskeistä dokumenttiaineistoa sekä avainhenkilöiden (päättöksentekijöiden, sivullisten havainnoitsijoiden) todistuksia. Vaikka tällaista aineistoa ei ole välttämättä käytettävissä tapahtumien välittömässä läheisyydessä, tällä ei ole merkitystä kun arvioidaan ideologioiden olemassaoloa tai mittaamista sinänsä. Lopuksi on syytä muistuttaa, että esimerkiksi Yhdysvalloissa merkittävä osa todellista päätöksentekoa syntyy osittain julkisesti: esimerkiksi Venäjää ja Irania vastaan käytetyt tosiasialliset ja toteutuneet strategiat oli esitelty aikaisemmin joidenkin keskeisten ajatushautomoiden julkaisuissa.²¹

²¹ Iraniin kohdistuvia strategioita käsiteltiin esimerkiksi Brookings instituutin ”Which path to Persia” raportissa (https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/06_iran_strategy.pdf), venäjänvastaisia toimia RAND-ajatushautomon raportissa ”Extending Russia” (https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR3063.html#document-details).